

Prezidentská úloha v současném světě

Ondřej Bradáč, narozen 2005
student 1. KŠPA, s. r. o. Kladno

Co je vlastně podstatou prezidentského úřadu? Jakou roli hraje v našem politickém systému? Myslím, že odpověď mohu nalézt jedině v ústavě. Prezident dle ústavy jmenuje a odvolává vládu, přijímá její demisi, svolává zasedání Poslanecké sněmovny a rozpouští ji, stvrzuje svým podpisem zákony, přičemž má právo vrátit již přijatý zákon zpět k projednávání. Dále zastavuje trestní řízení, má právo udělit amnestii, odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, a zahazuje odsouzení. V neposlední řadě je vrchním velitelem ozbrojených sil. Důležitost prezidentského úřadu spočívá především v udržování politické stability ve státě. Má působit v roli určité pojistky, co se týče rozhodnutí ostatních složek moci, a právě v tom je jeho reálná politická podstata. Má představovat prvek, jenž chrání a hlídá zájmy České republiky, jejích občanů a samotné demokracie. Myslím si, že aby jako takový mohl správně fungovat a skutečně přispíval ke zdravému chodu státu, potřebuje být nadstranický. Mám za to, že jde o vlastnost, jejíž nutnost přímo pramení z podstaty prezidentské funkce. Co to však přesně znamená, být nadstranický? Především to, že prezidentovy kroky by nikdy neměla příliš ovlivňovat jeho politická orientace a stanoviska. Na rozdíl od vlády a parlamentu totiž nemá pravomoc k prosazování politického programu. V případě, že prezident začne jmenovat soudce, generály, prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu či členy Bankovní rady na základě svých politických přesvědčení, namísto kompetencí a odbornosti daných osob, jedná se o výrazné ohrožení chodu státu. Stejně tak v případě vetování zákonů nemá nikdy jít o zpochybnění politické cesty, již se parlament skrze demokraticky zvolené politiky vydal, ale mělo by se vždy jednat spíše o upozornění na chyby a o zabránění případným hrozbám, jež by zvolené politické rozhodnutí mohlo přinést. Nadstranickost se dle mého názoru zakládá na kritickém, objektivním zhodnocení faktů.

Prezidentská úloha ale není jen o udržování rovnováhy mezi ústavními činiteli. Nejde jen o politického úředníka s vysokými pravomocemi. Prezidentská funkce má také společenský rozměr. Prezident zastupuje, symbolizuje stát a jeho občany ve společnosti i na mezinárodním poli. Jako takový by samozřejmě měl vystupovat kultivovaně, důstojně a měl by podporovat svým projevem jak morální hodnoty, tak zájmy České republiky. Mám ovšem pocit, že tato rovina prezidentství je často zdůrazňována na úkor úkonů, jež prezidentovi ukládá ústava. Myslím si, že v ní dokonce jako společnost shledáváme mnohem větší význam, než jsme si sami schopni připustit. Jen málokdy se navrhované možnosti v odpovědi na otázku „Jaký by měl být ideální prezident?“ týkají čehokoliv jiného než pouze jeho společenské role. Měl by se prezident střežovat do svých odpůrců vulgárními bonmoty? Měl by být mentorem? Morální oporou a výjimečnou osobností? Ztělesněním formálnosti a civilnosti? Klidným hlasem v době krize? Proč na tom vlastně záleží?

Druhé kolo prezidentských voleb v roce 2018 se setkalo s 66,60procentní volební účastí. Jednalo se tak obecně o nejvyšší volební účast v České republice od roku 1998. Průběh 28. ledna, kdy se uzavřely volební místnosti, pak žebříčku nejsledovanějších televizních pořadů dominovaly především zpravodajské relace a volební studio České televize. Občanům České republiky záleží na tom, kdo je bude reprezentovat. Jde o téma, jež společností dlouhodobě hýbe. Usuzuji, že tento vysoký zájem o hlavu státu vychází především z historickokulturní tradice. Na reprezentaci státu a občanů jednou osobou přeci jen stále

zůstává cosi z dědictví monarchie (prezidentovou rezidencí je Pražský hrad), a pokud k tomu připočtu odkaz dvou osobnostně silných prezidentů – Tomáše Garrigue Masaryka a Václava Havla, pak klidně mohu dojít do situace, kdy je prezidentská funkce očima veřejnosti zeštíhlována pouze na její symbolickou rovinu. A právě toto zeštíhlení a vysoký zájem o prezidentský úřad je důvod, proč na podobě společenské role prezidenta záleží. Prezident totiž v důsledku těchto jevů disponuje určitou silou slova. Projev prezidenta republiky Miloše Zemana dne 16. října 2020, týkající se pandemie koronaviru, sledovalo v přímém přenosu 3,13 milionů televizních diváků. Společnost prezidentovi určitým způsobem naslouchá, ať jsou výhrady vůči jeho osobě sebevětší. Svými vyjádřeními tak může více či méně ovlivňovat směr, kterým se společnost vydá. A to sebou nutně přináší velkou odpovědnost.

Téměř každý si představuje svého ideálního prezidentského kandidáta, jenž by byl vhodným reprezentantem České republiky. Ale tradice nás i v tomto ohledu možná až příliš silně ovlivňuje. Pokud vynechám časově vzdálenějšího Tomáše Garrigua Masaryka, pak ideálnost Václava Havla jako prezidenta, dle mého názoru, nespočívala v tom, že šlo o intelektuální osobnost historického významu, ale v tom, že byl takovým prezidentem, jakého tehdejší doba potřebovala a jehož si sama svévolně vyprodukovala. Prezident reprezentuje nás občany, naši současnou demokratickou společnost. Pokud bych měl ve zkratce zformulovat svoji osobní vidinu ideálního prezidenta, pak by šlo o osobnost, jež si uvědomuje nejen svoji politickou úlohu společně s jejími limity a nutností nadstranickosti, ale také, ve spojitosti se společenskou rovinou prezidentství, potřeby, jež klade doba a současný vývoj ve společnosti. Myslím si, že reprezentace, jež reflektuje dobu, může prezidentské poselství naplňovat mnohem lépe než cokoliv jiného. Jací ale jsme? Co naši společnost formuje? A jaká je doba, v níž žijeme?

Především náš svět je globalizovaný. Jsme propojeni. Politicky, ekonomicky i kulturně. Mohlo by se zdát, že důležitost prezidenta v zahraničních otázkách klesá, protože jednotlivé státy ztrácí na významu. Ale právě v takové situaci je naopak aktivní prezident nesmírně důležitý. Je potřeba, aby malý národní stát, jakým je Česká republika, měl viditelné zastoupení nejen v rámci našeho evropského regionu, ale i v rámci celého světa. Pouze s uvědoměním si, že jsme součástí větších geopolitických celků, můžeme kladně ovlivnit podobu světa, v němž budeme v budoucnu žít.

Také je podle mého názoru třeba dodat, že pokud prezident reprezentuje Českou republiku, tak zároveň reprezentuje i část Evropské unie. Je tedy mimořádně podstatné, aby svým důstojným vystupováním podporoval a reflektoval nejen Českou republiku, ale také evropské hodnoty a zájmy. Jistě jde argumentovat, že pokud je prezident protievropský, pak má právo a zároveň povinnost vystupovat a hájit Českou republiku dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Jeho úkolem je samozřejmě zastupovat především zájmy České republiky, a to i na evropské úrovni. Ale zároveň si sám za sebe myslím, ačkoliv může jít o dosti normativní soud, že by prezident měl reflektovat skutečnost, že jsme občané nejen České republiky, ale také již od roku 2004 občany Evropské unie, třebaže s naším působením v EU nesouhlasí.

Za hlavního hybatele změn v naší společnosti však považuji jiný proces. Vliv vzniku a rozvoje elektronických zařízení, digitálních technologií, internetu a sociálních sítí, je dle mého pohledu srovnatelný snad pouze s následky rozpadu Římské říše, objevení Ameriky či průmyslové revoluce. Jsme jako společnost formováni nepřetržitým, intimním přístupem k technologiím, možností se obklopit svojí sociální bublinou, možností přijímat informace pouze skrze specifickou vyhovující optiku. V důsledku jevů, které internet přináší, dochází k proměně hodnot, k proměně uspořádání společnosti. Společnost je atomizovaná, fragmentovaná. Roli již nehraje sociální třída, náboženská víra, politická orientace, národ, rodina, status či pohlaví. Tyto sociální kotvy, jež určovaly naši společenskou identitu, se

rozpadly, respektive jejich tradiční koncepty přestaly být celospolečensky funkční a uznávané. Neshodneme se na nich. Míra svobody v otázkách sebeurčení a výběru či interpretaci kulturních, společenských definic, zájmů, názorů a témat, neustále roste. Jsme každý sám za sebe, již nás často téměř nic společensky nespojuje, nezaštiťuje, a tak jako společnost ztrácíme na čitelnosti a jednoznačnosti. Je otázka, nakolik je tento stav nevyhnutelný či prospěšný. Část společnosti se takovému vývoji přímo otevřeně brání, což vyvstává na povrch hlavně v krizových otázkách. Společenské střety probíhají také na úrovni generací, které jsou od sebe čím dál vzdálenější. Jedním z aspektů, jenž internet přináší, je také snazší a rychlejší šíření informací, což ovšem platí také pro dezinformace a bludy. Nejednotná, roztržštěná společnost je k nim, a to i kvůli odporu části společnosti k současnému společenskému vývoji, náchylnější. Ohrožení to v sobě skýtá především pro období krize. A naše současnost je formována krizemi. Terorismus, krize ekonomická, uprchlická, globální oteplování, covidová pandemie, válka na Ukrajině. Prezident není schopen hýbat náladami ve společnosti, ale přesto by se měl snažit uklidňovat, zdůrazňovat fakta, odkazovat na odborníky.

Ačkoliv se jako společnost většinou shodneme ve svém zájmu o hlavu státu, a i přesto že jeho projevům věnujeme značnou pozornost, reálný dopad jeho slov je v roztržštěné společnosti různý. V tomto ohledu totiž záleží také na míře autority a důvěry. Na internetu má každý příležitost se vyjádřit či stát se známým, bez ohledu na jeho úspěchy, sociální status či znalosti. A to je samozřejmě záležitost, jež dle mého názoru nutně ovlivňuje přístup k institucím. Prezidentova autorita navíc nikdy nepocházela pouze z autority prezidentského úřadu, nýbrž se více či méně ztelněji měnila s danou osobností, jež úřad zastávala. Svoji roli vždy hrály také okolnosti. Reprezentativní průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění o důvěře občanů k ústavním institucím, vztahující se na květen až červenec roku 2022, ukázal, že prezidentu Miloši Zemanovi v daném období nedůvěřovalo 69 % občanů České republiky. Ačkoliv je tento výsledek ovlivněn krizí a obecně nízkou důvěrou v instituce, přesto jde dle mého pohledu o stav, v jehož důsledku, a společně s vlivem proměn ve společnosti, se bude autorita samotného prezidenta postupně ještě výrazněji neshodovat s autoritou prezidentské instituce, k níž jako společnost máme jistý dlouhodobý vztah a úctu. Bude více záležet na tom, zda bychom si dané osobnosti občansky vážili, i pokud by žádný úřad nezastávala. V tom je však jisté úskalí, neboť se jako společnost, více než dříve, neshodneme na parametrech, podle nichž bychom měli prezidenta či prezidentského kandidáta posuzovat. Zároveň myslím, že je nevyhnutelné, aby došlo k výraznému zcivilnění prezidentské role, již jen proto, že i stát sám o sobě je dnes méně státnický a více formální. Avšak jaká by měla být obecná podoba prezidentova působení v této situaci a v takto fragmentované společnosti?

Prezident nejspíše nikdy nebude vyhovovat celé společnosti. Obzvláště v atomizované společnosti. Je tím pádem velice podstatné, aby se nadstranickost projevovala i skrze prezidentovo společenské vystupování. Myslím si, že společenská nadstranickost je také ideálním řešením v otázce důvěry k prezidentovi a jeho autoritě. Ideální podoba společenské role prezidenta 21. století, by dle mého názoru, měla prezidenta posouvat především směrem k roli nezaujatého, veřejného ochránce demokracie. Měl by být institucí, na níž se mohou občané obrátit. Institucí, jež může využít svůj hlas k upozornění na společenské problémy, na porušování lidských práv, na ohrožení demokracie. Takový prezident by dále měl poukazovat na různé opomíjené skupiny, menšiny, na to, že záleží čistě na každém z nás, jakou sociální identitu si zvolíme a že pokud nejdeme svojí činností za hranice etiky a morálky, pak není nic, co by bylo špatně. Přínosným krokem by také byla snaha zpřístupnit postoje různých generací skrze jejich zviditelňování, a mírnit tak jejich vzájemné vymezování se vůči sobě. Hlavním úkolem by v dnešním světě mělo být zprostředkovávat setkání zástupců protichůdných stanovisek. Prezident nemůže být mostem, pojícím prvkem

společnosti. V jeho silách však jednoznačně je upozorňovat na existenci rozsáhlého spektra od sebe se lišících názorových skupin, na jejich postoje, na jejich argumentaci. Ve společnosti myslím chybí prvek, jenž by zdůraznil, že mít jiný názor či vidět svět odlišnou optikou nutně neznamená být lhářem či hloupým a že může být vzájemně obohacující vyjít mimo svoji sociální bublinu. A právě v otázce jemných, nenásilných výzev k důvěře ve své spoluobčany či k otevření se rovnocennému, věcnému dialogu i mimo názorově omezenou skupinu, vidím prostor pro prezidenta reflektujícího naši současnou dobu. Takový prezident by velice pomohl rozvoji občanské společnosti a aktivnímu přístupu k občanství obecně, který je možná pro zdravé fungování demokratického státu i důležitější než společenská role prezidenta.

Poznámka: Mužský rod ve spojitosti s prezidentem a prezidentským kandidátem používám pouze z čistě jazykových důvodů, a naopak považuji za podstatné, aby ženy měly v politice větší zastoupení než dosud.

Zdroje:

<http://zakony.centrum.cz/ustava-ceske-republiky/hlava-3>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Volba_prezidenta_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky_2018

<https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/01/prezidentske-vysilani-ct-sledovalo-vice-nez-milion-divaku/>

<https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/10/prezidentuv-projev-zhledlo-v-patek-vecer-3-13-mil-divaku/>

<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/5575-duvera-ustavnim-institucim-kveten-az-cervenec-2022>